

ANALÝZA A HODNOCENÍ JAZYKOVÉ ÚROVNĚ VYBRANÝCH POŘADŮ ČESKÉ TELEVIZE ZA 1. POLOLETÍ 2015

Martin Havlík – Lucie Jílková – Kamila Mrázková – Helena Özörencik
(Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, v. v. i.)

Úvod

Jazyková analýza, kterou jsme zpracovali, je založena na postupech a kritériích popsaných v úvodu textu Analýza a hodnocení jazykové úrovně vybraných pořadů České televize za 1. pololetí 2006. Za primární považujeme požadavek kultivovanosti vyjadřování, kterou chápeme jako správnost a přiměřenost jazykového projevu s ohledem na situační a žánrové aspekty. Tentokrát jsme analyzovali pořady Dobré ráno, Studio 6, Počasí, Newsroom ČT24, Týden v politice, Polopatě, fotbalové a hokejové přímé přenosy a Studio Kamarád.

Dobré ráno

Dobré ráno je dvouapůlhodinový blok zpravodajství, rozhovorů s hosty, hudby, diváckých soutěží atp., vysílaný každý všední den od 5:59 do 8:30 na programu ČT 2, a to střídavě z ostravského a brněnského studia. Ve sledovaném období se ve vysílání z Ostravy střídaly moderátorské dvojice Tereza Richtrová (TR) a Petr Rajchert (PR) s Veronikou Poláčkovou (VP) a Radkem Erbenem (RE), pořady z brněnského studia uváděla dvojice Soňa Baranová (SB) a Ondřej Blaho (OB), zprávy prezentovali Pavel Janošec (PJ), Petra Eliášová (PE), Hedvika Dědková (HD) a Luděk Kania (LK); jazyku hlasatelů zpráv o počasí se tentokrát nevěnujeme.

Pořad patří k zábavnímu žánru, s výjimkou zpravodajských vstupů pro něj neplatí tak přísné požadavky na formálnost jazykového projevu jako u zpravodajských nebo publicistických pořadů. Moderátoři hovoří nejen přímo k divákům, ale vedou také rozhovory s hosty, s kolegy-hlasateli zpráv a předpovědi počasí a spolu navzájem, během rozhovorů se pohybují po studiu a někdy také v exteriéru. Znamená to mj., že musí být schopni rychle reagovat a pohotově formulovat, a také to, že občasná horší srozumitelnost částí projevu nemusí být nutně způsobena špatnou výslovností např. moderátora v terénu, ale i technickými okolnostmi. V naší analýze si všímáme především těch nedostatků jazykového projevu, které

se objevují opakovaně, nebo které jsou příkladem obecnějšího jevu apod., jsme si ale přitom vědomi výše uvedených vlastností zábavního, „konverzačního“ žánru.

Všichni moderátoři se snaží dodržovat normu spisovné češtiny a srozumitelně vyslovovat, daří se jim to s větším či menším úspěchem. Výslovnost některých moderátorů prozrazuje jejich moravský původ nenáležitou spodobou znělosti: *ad' je* místo *ať je* (PJ), *pěd let* místo *pět let*, *ted' je* místo *teť je* (SB), *gvůli* místo *kvůli* (LK). Regionální původ se patrně projevuje i u VP moravskými tvary ukazovacích zájmen: *už tých ukázkách* místo *už v těch ukázkách* (zde navíc nebyla slyšet předložka *v*), podobně i LK: *zákon tým neporušila* místo *tím*. Téměř u všech moderátorů se občas objevuje krácení dlouhých samohlásek: *tak si myslim* (PR), *vidim* (VP), popř. je redukováno více hlásek: *mysim si* (RE), *ňákým* (RE), *ňáká, eště* (PR), *ňákou* (TR), *jesi* (LK). Výslovnost *sem* místo *jsem* je sice v některých pozicích spisovná, nikoli ale na začátku výpovědního celku: *Sem moc rád* (PR). U mluvčího PR se také projevuje vliv obecné češtiny, především širší výslovností samohlásek, ojediněle se ve spontánních rozhovorech objevují i jiné rysy, např. *voni*.

V projevu hlasatelky zpráv PE jsme zaznamenali skloňování číslovek, které sice spisovná norma připouští, je ale považováno za stylově nižší: *s tisíc šesti góly* místo *s tisíci šesti góly*, podobně i u SB: *dvě stě padesátý třetí* místo *dvoustý padesátý třetí*. Formulace *branka padla po dvě celé osm desetinách vteřiny* (PE), v níž není skloňována žádná část složené číslovky, tedy ani ty v řádu jednotek, je již zcela mimo normu (správně: *po dvou celých osmi desetinách vteřiny*). Ojediněle se vyskytly i jiné chyby ve skloňování: *zajímavosti o es ó es dětské vesničky* (RE) místo *o es ó es dětských vesničkách*, vybočení z větné vazby: *maminky hokejistů dokonce říká* (VP) místo *maminky ... říkají* a chybné slovesné vazby: *pojďme si říct ty vaše úspěchy* (SB) místo např. *pojďme si povídat o těch vašich úspěších*. Tyto chyby lze nejspíše přičíst nepřipravenosti, resp. polopřipravenosti citovaných projevů, jiný poměrně častý formulační nedostatek, užívání dlouhých tvarů přídavných jmen místo pasiva – *plán ... zatím není zveřejněný* (LK) místo *není zveřejněn* – je projevem zanedbávání významového rozdílu mezi stálou vlastností a dějem, viz i *která je provozovaná* (HD), *byl odvysílaný* (TR).

Jednou z chyb typických pro zpravodajské a publicistické pořady je nesoulad mezi významovým a intonačním členěním výpovědi; v Dobrém ránu jsme se s ním setkali ve zprávách i jinde. Podstata této chyby spočívá v tom, že mluvčí klesne hlasem způsobem, který signalizuje konec výpovědního úseku, ale pak dále pokračuje vedlejší větou, například vztažnou: *... ale i vzhledem k finanční krizi Řecka KLESNUTÍ HLASEM jehož premiér Alexis Tsipras je v Petrohradu přítomen.* (PE); *Abychom nemluvili jenom o těch seriózních*

věcech KLESNUTÍ HLASEM které jsou sice důležité, ale na nich asi ráno nestojí. (SB). V následujícím souvětí nenáležitá klesnutí hlasem ztěžují posluchači porozumění tomu, jak k sobě jednotlivé části náleží: *Obora hradu Hukvaldy přišla o svou dominantu KLESNUTÍ HLASEM sochu lišky Bystroušky STOUPNUTÍ HLASEM která se stala symbolem místa STOUPNUTÍ HLASEM kde se narodil proslulý hudební skladatel Leoš Janáček KLESNUTÍ HLASEM někdo ukradl KLESNUTÍ HLASEM (LK)*. Klesnutí hlasu za slovem *Janáček* činí z celé předchozí výpovědi jednu větu, v níž *sochu lišky* je syntaktickým doplněním předchozího výrazu *dominantu*. Klesnutí hlasem mezi těmito dvěma výrazy se pak jeví jako dramatická pauza. Pokračování výpovědi po druhém klesnutí hlasem – *někdo ukradl* – ale svědčí o tom, že promluva je významově členěna jinak – první větou je *Obora hradu Hukvaldy přišla o svou dominantu*, druhou zbytek citované promluvy, nenáležitě bylo tedy druhé klesnutí hlasem. Podobné intonační chyby souvisejí mj. s užíváním příliš dlouhých souvětí.

Poslední skupina jazykových jevů, které zde zmíníme, souvisí se zábavním a konverzačním charakterem žánru: moderátoři občas užívají hovorové a často expresivní výrazy jako *kláda* (ve významu „něco náročného“), *brnkačka* či *žákajda*. V naprosté většině je jejich užití odůvodněno situací, vyplyne např. z rozhovoru s hostem, a dodává mluvě moderátorů potřebnou živost. Neformální ladění pořadu se projevuje ale také jinými, z hlediska jazykové kultury méně vhodnými jevy, jako jsou módní hovorové obraty a slovní spojení, např. sloveso *muset* ve významu *mít rád* (*Hudba, kterou nemusí každý*, TR), užití příslovce *zpátky* místo spojení s předložkou *před* v časovém významu (*pár měsíců zpátky*, TR) nebo výše již v jiné souvislosti citovanou vazbu *stát na něčem* v abstraktním smyslu (*na nich asi ráno nestojí*. (SB)); zaznamenali jsme i velmi často kritizovanou vazbu přejatou z angličtiny: *Mějte hezké ráno* (HD) místo v češtině původního a postačujícího přání *Hezké ráno*. Opakování obrátů tohoto typu je i projevem formulační bezradnosti a působí monotónně, nejvíce to platí o populární a všemi moderátory pořadu užívané vazbě *je to o tom*, namátkou uveďme: *Už to dávno není o tom vzít si karimatku* (HD); *Není to jen o té lukostřelbě* (RB); *Není to jenom o těch krocích, ale o držení těla* (PE); *Takže je to o těch penězích?* (SB); *Mateřská dovolená je hodně o kreativitě* (VP). Jako vycpávka působí obrat *jako takový*, který zpravidla nic neupřesňuje: *fakulty jako takové* (SB); *ty se věnuješ folkloru jako takovému* (OB), *mléko jako takové* (SB), *muziky jako takové* (OB). Nutnost improvizovat vede také moderátory k tomu, že občas sáhnou po významově chybné formulaci, jako se to stalo RB: *Tak přesně před deseti lety jsme ve Vídni v roce 2005 porazili tři nula Kanadu. To je hezká parafráze na zítřejší semifinále, já doufám, že si to zopakujeme*. Výraz parafráze

znamená „volné zpracování cizí předlohy“ nebo „vyjádření téhož obsahu jiným způsobem“, používá se zpravidla v souvislosti s texty či s uměleckými díly, v dané souvislosti je nevhodné; moderátor chtěl patrně vyjádřit přání, aby aktuální zápas byl reprízou toho minulého atp.

Bylo by také dobré vyhýbat se familiárním výrazům jako *super* (*Proč je super mít plnovous?* SB; *super dvaadvacet písniček*, OB), zdobnělinám (*sedm minutek*, OB) či neformálním poděkováním jako *díky moc* (RB), a zvláště *díky ti* (SB); jejich častější užívání by pořad posunulo na výrazněji neformální úroveň, nehledě na to, že se také stává monotónním.

Poslední poznámka se týká jazyka na jiné rovině: v pořadu vysílaném 28. 5. z Ostravy byla čeština hlavním tématem a objevila se také v otázce určené divákům. Ti měli odpovědět, která se ze tří vět obsahujících tvary *bychom*, *bysme* a *by jsme* je pravopisně správná (věty byly jinak totožné). Rozdíl mezi jednotlivými možnostmi, *bychom* a *bysme*, je primárně tvaroslovný, jde o různé tvary kondicionálu: jeden archaický, druhý novější, nespisovný, utvořený analogicky podle tvarů přítomného času slovesa být (*jsme*, v hovorové výslovnosti *sme*). Rozdíl mezi tvary *bysme* a *by jsme* sice je možné popsat jako pravopisný, ale ani jeden tvar není spisovný, tj. správný. Otázka měla tedy spíše znít: *Která věta je spisovná?*; užitá formulace podporuje veřejnost ve velmi rozšířeném ztotožňování jazyka, češtiny, s jejím pravopisem. Pravopisná norma upravuje pouze písemný záznam jazyka, zatímco spisovná norma, jejíž je pravopis součástí, se týká všech rovin jazyka: tvarosloví, výslovnosti, slovní zásoby atd.

Studio 6

Tradiční ranní relaci České televize Studio 6 jsme se věnovali naposledy v našem minulém hodnocení. Největších změn doznalo od té doby její personální obsazení – moderátorku Jolku Krásnou (JK) nyní doplňuje Daniel Stach (DS), zpravodajstvím provázejí Veronika Kubíčková (VK) a Jana Marečková (JM). Poznámky o obecném charakteru relace jsou platné nadále, zaměříme se proto pouze na jazykový projev jednotlivých mluvčích.

Úroveň projevu obou moderátorek zpravodajských bloků je po výslovnostní a tvaroslovné stránce na dobré úrovni. U VK sice pravidelně zaznamenáváme rysy moravské nářeční výslovnosti, především u samohlásky *i*, která je vyslovována s jazykem blíže hornímu patru než u výslovnosti spisovné, zvukový dojem z ní se tak blíží dlouhému *í* (například

museli jako *muselí*), domníváme se však, že tento individuální rys nesnižuje celkovou kultivovanost jejího projevu.

V projevu obou moderátorek místy zaznamenáváme určité formulační nedostatky, které by bylo možné odstranit pečlivější přípravou textu. Na hranici srozumitelnosti je podle našeho názoru například promluva JM: *První odměna pro amerického whistleblowera od komise pro cenné papíry a burzy. James Nordgaard upozornil na střet zájmů hedgeového fondu. Dostane odměnu v přepočtu 15 milionů korun. Ochranu zaměstnanců upozorňujících na nekalé praktiky podporuje americká vláda* (záznam je upraven ve shodě s pravopisem). Problémem je jednak přítomnost dvou cizích slov, jejichž výskyt není podle našeho názoru tak běžný, aby mohla být užita bez dalšího vysvětlení, to se týká především anglického podstatného jména *whistleblower* označujícího člověka, který zveřejní interní informace poukazující na trestný čin nebo neetické jednání. To, že jde o výrazy nezačleněné do slovní zásoby češtiny, naznačuje i určité váhání s jejich výslovností, které bylo v projevu JM patrné. (Dodejme, že správná výslovnost adjektiva *hedgeový* je *hedžový*, nikoli *hedžeový*, jak jsme u JM slyšeli.)

I při znalosti významu těchto slov je však obtížné formulaci porozumět. Smysl celého úseku osvětluje až poslední věta promluvy, která specifikuje obecný kontext konkrétních informací uvedených dříve. Postup od konkrétního k obecnému je ve výstavbě zpráv samozřejmě legitimní. V televizním zpravodajství ho však nepovažujeme za příliš vhodný u zpráv vycházejících z ne zcela obvyklých oblastí, protože se může stát, že informace bez chybějícího kontextu nebudou dostatečně srozumitelné. Zde sice první věta obsahuje zpravodajsky „chytlavou“ číslovku *první*, nezdá se nám však zcela samozřejmé, že diváci dokáží (navíc na základě velmi hutné konstrukce bez slovesa) bez problémů předvídat, proč by měl být někdo označený poněkud ambivalentním pojmenováním *whistleblower* odměňován. Není patrně třeba zdůrazňovat, že na rozdíl například od čtenářů novin se diváci, kteří text zpráv vnímají pouze sluchem, nemohou k obsahu úseku, kterému ne zcela porozuměli, vrátit.

Pokud zprávu neslyšeli už z jiného zdroje, mohou vzhledem k chybějícímu kontextu vycházet pouze ze svých dalších znalostí. Podle našeho názoru je pravděpodobné, že si označení spojí s osobou Američana Edwarda Snowdena, který tak v médiích bývá označován. Jednoduchým řešením tohoto problému by bylo například s určitými formulačními úpravami zařadit tuto větu až na závěr příspěvku.

JK je zkušená profesionální mluvčí, která dokáže pohotově a přirozeně vést rozhovor s pozvanými hosty. Stejně jako v minulém hodnocení musíme konstatovat určité problémy

týkající se zvukové podoby slov i delších úseků. Často zaznamenáváme nepřesnou výslovnost zaviněnou vynecháním hlásek či jejich skupin (*statistika* jako *tatistika*, *zkuste* jako *suste*) nebo zjednodušování souhláskových skupin (*institute* jako *incituce*, *koordinátora* jako *kórdinátora*). V proudu řeči vede nepřesná výslovnost ke snížené srozumitelnosti delších úseků (znamená úsek *rozhodnutíodvoláníministra*, který byl vysloven jako jeden celek, *rozhodnutí o odvolání ministra?*). V menší míře trvá i problematická výslovnost hlásky *k* (*nějaká* jako *nějachá*). Opět zaznamenáváme také obtíže s členěním výpovědí intonací způsobem respektujícím jejich významovou stavbu. Jakkoli většinou nejde o obtíže, které by způsobovaly nesrozumitelnost projevu, minimálně rozptylují pozornost diváků. Například chybějící předěl za slovem *děti* v promluvě (chybějící interpunkce odpovídá výslovnosti), *v prvním pražském Gyncentru už zachránil babybox osumnáct dětí zatím poslední otevřel nadační fond pro odložené děti Statim*, vytváří očekávání, že obrat *zatím poslední* se bude týkat jednoho ze zachráněných dětí, v následujícím úseku jde však o nově otevřený babybox.

V souvislosti s výslovností JK se chceme zmínit ještě o jedné obecnější skutečnosti uvedené již v našem minulém hodnocení. Výslovnost jména současného tureckého prezidenta R. T. Erdoğana jako *erduan*, kterou stejně jako další pracovníci ČT JK ve sledovaném období užila, nemá oporu v původní turecké výslovnosti slova *erdoan*. Vzhledem k tomu, že tato podoba neobsahuje žádné zvukové prvky češtině cizí, není důvod ji nerespektovat. Zajímavé je v této souvislosti to, že šéfredaktorka zahraničního zpravodajství ČRo Klára Stejskalová, s níž JK vedla rozhovor o výsledku parlamentních voleb v Turecku, vyslovovala toto jméno ve shodě s jeho původní podobou náležitě jako *erdoan*.

Jak bylo řečeno, JK dokáže pohotově reagovat na aktuální vývoj rozhovoru a její projev působí uvolněným dojmem také díky tomu, že využívá svou schopnost formulovat otázky bezprostředně v průběhu interview. Někdy se však v těchto situacích vyskytnou nespisovné, především tvaroslovné, prostředky, častěji však formulace nesprávné z hlediska zvyklostí formálního vyjadřování, jako *z mého pocitového úhlu* (patrně jako ad hoc kombinace obrátů *mám pocit* a *z mého úhlu pohledu*) nebo *ted' tedy zkusíme celosvětovou ňákou situaci*.

Chceme upozornit také na postup, který jsme pozorovali v jednom z vydání Studia 6, které moderovala JK, ačkoli s jejím projevem patrně přímo nesouvisí. Šlo o příspěvek s tématem „jak se má chovat dobrý šéf“, který navazoval na informaci o postupu prezidenta Zemana v souvislosti s odvoláním dnes již bývalého ministra školství M. Chládky viněného ze špatného chování vůči zaměstnancům. Obsahem příspěvku byl rozhovor se zástupcem personální agentury specializované na nábor vedoucích pracovníků. JK explicitně uvedla, že

rozhovor s pozvaným personalistou se netýká konkrétně tohoto případu, ale obecně problematiky pracovních kolektivů a jejich správného řízení. V rozhovoru však bylo téma odvolání ministra školství přítomno minimálně implicitně, například první otázka se týkala toho, zda legitimním důvodem rozvázání pracovního poměru může být to, že zaměstnanec v době volna nekomunikuje se svým nadřízeným, tedy přímo jednoho z medializovaných obvinění vůči odvolanému ministrovi. Výkladu, že poznámky personalisty o manažerech a vztazích v pracovních kolektivech se týkají tohoto konkrétního případu, přispívala podle našeho názoru i infografika průběžně během celého příspěvku doprovázející ilustrační záběry, která obsahovala hlavní titulek *Jak se má chovat dobrý šéf* a podtitulky *Končící ministr Chládek čelí nařčení z šikany podřízených* a *Konkrétně se mělo jednat o výbušné a hrubé chování*. Dáváme ke zvážení, zda je postup, kdy je komentář odborníka sice explicitně prezentován jako obecný, ale implicitně vztahován ke konkrétní situaci, jejíž okolnosti navíc nejsou veřejně známy, ve zpravodajství ČT vhodný.

Stejně jako je tomu u JK, také projev DS působí přirozeným a sebevědomým dojmem. Nejčastěji zaznamenávaným prohrěškem proti spisovné výslovnosti je zjednodušování souhláskových skupin (*infekční* jako *infeční*, *od dnešního* jako *odnešního*). Tvarosloví, které DS užívá, je v podstatě výhradně spisovné, opakující se problémy však zaznamenáváme v rovině správnosti a přesnosti formulací. Typickým problémem je užívání jazykových prostředků, které ve stavbě konkrétních vět promluvy nemají opodstatnění. Například ve formulaci *teď ale míříme na Moravu, konkrétně ke kapličkám na Sv. Kopečku v Mikulově, protože ty tvoří křížovou cestu* je nadbytečná spojka *protože*. Argumentace výběru tématu následujícího příspěvku, tedy důvod, proč *míříme na Moravu*, totiž nijak nesouvisí s tím, že kapličky tvoří křížovou cestu, ale s tím, že se celá křížová cesta právě opravuje. V promluvě *podle odhadů se s takovým násilím setkává každá druhá žena* přebývá přídavné jméno *takový*, protože předcházející část promluvy žádnou charakteristiku, k níž by toto adjektivum odkazovalo, neobsahuje (ve větě naopak chybí upřesnění, že se výrok týká žen bez domova).

Charakteristické je pro projev DS také užívání tzv. titulkových otázek typicky v přehledech témat, jimž se bude Studio 6 věnovat, nebo v úvodech jednotlivých rozhovorů (*Co se za pět dní humanitárního průměří může stihnout? To probereme s ...; A jak to vypadalo na těch předchozích? I to se dozvíte ...*). Obecně jde o úsporný a do jisté míry neotřelý způsob jak naznačit, o čem se bude mluvit, problematická je však podle našeho názoru vysoká frekvence titulkových otázek, kterou v projevu DS zaznamenáváme. V případě jednoho úvodního dialogu DS a VK byla taková formulace užita dokonce u všech čtyř

představovaných témat. Jelikož jde o prostředek, který se k sobě přitahuje zvýšenou pozornost, nese také riziko, že se z něj při vysoké frekvenci stane formulační klišé.

Počasí

Předmětem této analýzy je meteorologické zpravodajství vysílané pod názvem Počasí každý den v 18:55, na začátku hlavního zpravodajského bloku ČT 1. Moderátory relace byly ve sledovaném období Pavel Karas (PK), Taťána Míková (TM), Alena Zárybnická (AZ) a Michal Žák (MŽ).

O všech jmenovaných můžeme konstatovat, že se jedná o profesionální mluvčí schopné vyjadřovat se kultivovaně a srozumitelně, na úrovni odpovídající očekáváním spojovaným se zpravodajstvím veřejnoprávní televize. V jejich projevech sledujeme jen malé množství prohrěšků proti správné výslovnosti, opakovaně jsme registrovali pouze nesprávnou výslovnost slova *pokud* u TM (jako *pokuť*), hezitační zvuky u AZ, nedbalou výslovnost některých slov u PK (*detailní* jako *detalní*) a MŽ (*jak kdy* jako *jagdy*). Ojedinelé problémy s tvaroslovím nebo formulační jasností považujeme za spíše nahodilé chyby, které kultivovanost projevu neovlivňují.

Předpověď počasí patří mezi základní žánry televizního zpravodajství s dlouhou tradicí a ustálenou formou, jež byla popsána například v naší Analýze a hodnocení jazykové úrovně vybraných pořadů ČT za 1. pololetí 2013. Zdá se, že koncepce, na níž je založena meteorologická relace, která je předmětem analýzy dnes, se z této tradice snaží určitým způsobem vymanit. Chceme se proto zaměřit na několik jevů, které toto pojetí předpovědi počasí podle našeho názoru charakterizují.

Mezi výrazné rysy Počasí vysílaného v 18:55 patří především to, že je v něm silně upozaděna (i když ne zcela vyloučena) odborná složka meteorologické předpovědi. Po obsahové stránce to znamená, že je v pořadu věnováno méně prostoru tradičním prezentacím meteorologických map, záběrů z radarů a podobně. Po stránce jazykové pak registrujeme, že se moderátoři v podstatě systematicky vyhýbají na ČT jinak běžné odborné meteorologické terminologii a formálním prostředkům větné stavby. (Z tradičního slangu předpovědi počasí zaznamenáváme nejčastěji ustálená pojmenování jednotlivých meteorologických situací, např. *jasné nebo skoro jasné nebe*, TM.) Naopak moderátoři obvykle stylizují své promluvy do spisovného, avšak volbou slovní zásoby, tvarosloví i skladebních prostředků nekomplikovaného, každodenního jazyka (*v sobotu už bude zase hezky*, AZ; *víkend v Moskvě*

propršel, PK). Často využívají také různá obrazná pojmenování (*za takové počasí by se nemusel stydět ani konec června*, MŽ; *když se slunce schovalo za mraky*, PK).

Tvůrci pořadu měli patrně pro zavedení tohoto postupu určité důvody, mohlo jít například o vstřícný krok vůči těm divákům, pro které odborná složka předpovědí nebyla srozumitelná či atraktivní. Zdá se však, že někdy není snadné najít hranici, kdy zjednodušení obsahu i jazyka přerůstá – v rozporu s očekáváními, která s veřejnoprávním zpravodajstvím spojujeme – ve vágnost. Značnou vágností jsou postiženy například promluvy obsahující hodnotící výrazy založené na subjektivní perspektivě, které pro každého mluvčího mohou mít jiný význam, jako: *foukat by moc nemělo* (AZ) nebo *na Vysočině bylo příjemně* (PK).

Jako další specifický rys pořadu vnímáme jeho různorodý obsah. Vlastní předpověď počasí doplňuje bohatá škála dalších témat: v první řadě podrobná rekapitulace aktuální meteorologické situace, včetně fotografií počasí, které redakci zaslali diváci, připomínky výjimečných meteorologických situací z minulosti, události související s počasím či exkurzy do dějin meteorologie. Také počasí mimo ČR je pojato nejen jako souhrn s informací o ukazatelích jako teplota vzduchu či moře, ale také jako poměrně detailní zpravodajské minireportáže o vybraných tématech (například o vedrech na Kubě či opožděném monzunu v Indii, a to včetně zmínky o informační službě zřízené pro indické rolníky místním ministerstvem zemědělství). Takto široce pojatý obsah a pětiminutová stopáž relace staví tvůrce před nelehký úkol propojit obsahovou mozaiku s minimálními časovými ztrátami, ale zároveň tak, aby se divák mohl ve velkém objemu předávaných informací bez potíží orientovat.

Při formulování jednotlivých tematických přechodů registrujeme často snahu nalézt mezi tématy jakoukoli, i velmi vzdálenou, věcnou souvislosti a na jejím základě je co nejtěsněji, nejlépe v jediném souvětí, provázat. Například u AZ jsme zaznamenali formulaci: *Daleko víc než se chystá tento týden, ale pršelo před pěti lety. V oblasti Beskyd napadlo od 15. do 20. května 2010 i víc než 350 metrů vody na metr čtvereční*, (promluva je zaznamenána ve shodě s pravopisem, nikoli přesně tak, jak byla vyslovena). V rámci jediné věty, navíc s komplikovaným aktualizovaným slovosledem, se uzavírá původní (předpověď množství srážek) a otevírá zcela nové téma (výročí záplav z roku 2010). Témata sice do určité míry skutečně souvisejí vzhledem k tomu, že se v obou případech mluví o srážkách, předěl mezi nimi je však více než zásadní, minimálně proto, že první téma směřuje do budoucnosti, zatímco následující úsek připomíná stav počasí v minulosti. Tato těsná propojení jen volně souvisejících témat působí někdy jako tzv. oslí můstky.

Ještě závažnější je však podle našeho názoru to, že tento postup přenáší neúměrně velkou část odpovědnosti za úspěšnost přenosu informací na diváky. Ti musejí sledovat celý projev moderátora velmi pozorně, aby nové informace mohli přiřazovat k tématům, jichž se skutečně týkají. Pozornost diváků během sledování jakékoli televizní relace však z objektivních důvodů zcela přirozeně kolísá. Případné nejasnosti v tom, o jakém tématu moderátor právě hovoří, navíc pozornost diváka, který se snaží sled témat zpětně rekonstruovat, dál rozptylují. Při rychlosti, s níž jsou informace předávány, se tak snadno může stát, že diváci podstatnou informaci nesprávně pochopí nebo třeba zcela přeslechnou. Za vhodnější proto považujeme druhý postup, který u moderátorů zaznamenáváme, a to explicitní upozornění na změnu tématu a pojmenování tématu nového (*no a teď už detaily k zítřku, AZ; pokračujeme dlouhodobou předpovědí, PK*), nejlépe doprovázené zřetelnou pauzou.

S rozmanitostí obsahu souvisí patrně také celkově vysoký objem informací, které má moderátor divákům během relace předat. Informace, jež podle našeho názoru divák očekává v první řadě, tedy celkovou předpověď na následující den, jsou umístěny až na samotném konci relace. Ve sledovaném období jsme však hned několikrát narazili na situaci, kdy na jejich prezentaci nezbyl čas a byly buď ponechány bez komentáře a pouze promítnuty zároveň se znělkou následujících Událostí, nebo okomentovány pouze telegraficky (*A to nejpodstatnější ze zítřka. Teploty mezi sedmnácti a dvaceti stupni, AZ; Závěr. Zítřek jasno nebo polojasno. Bez deště. Ted' už Události, TM*). Samozřejmě jednotlivé informace o počasí následujícího dne lze obvykle odvodit z úvodního slova moderátora, jednotlivých tematických sekcí předpovědi (srážky, teplota, vítr apod.) nebo přehledů na delší období. I zde je však předpokladem úspěšného přenosu informací to, že divák sleduje velice pozorně celý průběh relace.

Posledním bodem, o kterém se chceme zmínit, je tzv. předávka, která relaci zahajuje. Jak bylo řečeno, Počasí je součástí informačního bloku hlavní zpravodajské relace Události. Ten začíná vstupem jednoho z moderátorů Událostí, který divákům představuje hlavní témata zpravodajství a předává slovo moderátorce či moderátorovi z meteorologické redakce. Děje se tak prostřednictvím krátkého, s největší pravděpodobností předem připraveného dialogu, respektive jedné sekvence otázka – odpověď, kterou se oba moderátoři snaží stylizovat jako více méně běžnou konverzaci dvou kolegů. Ponechme stranou fakt, že z celkového záběru na oba moderátory je zřejmé, že od sebe stojí ve vzdálenosti, na niž si spolu lidé běžně nepovídají a že informace, které si vyměňují, jsou adresovány především divákům zpravodajského bloku. Patrně jako rys, který má běžnou komunikaci připomínat, volí

moderátoři postup, v jehož rámci se mimo jiné navzájem oslovují křestními jmény. Ve většině případů je oslovení jménem přítomno jak v promluvě moderátora Událostí, který pokládá otázku, tak v promluvě moderátora Počasí, který reaguje, jak tomu bylo v následujícím rozhovoru PK s Anetou Savarovou (AS):

AS: Ted' Počasí. Pavle, v noci přšelo v Čechách, kdy se dočkají deště na Moravě?

PK: Trvalý déšť, Aneto, zatím na Moravu nepříjde. (...) Víc prozradím za chvíli.

(Promluvy jsou zaznamenány ve shodě s pravopisem, nikoli přesně tak, jak byly vysloveny.)

Oslovování jmény (přezdívkami, tituly či jakkoli jinak) je v běžné komunikaci samozřejmě velmi časté, především zahajujeme-li právě svou promluvu. Vybíráme tak vlastně toho, od koho očekáváme reakci, předpokládáme-li, že nám oslovený například právě nevěnuje plnou pozornost, nebo hovoříme-li k více posluchačům. Chtěli bychom však upozornit, že situace, kdy se v této konstelaci jmény oslovují oba mluvčí, příliš běžné nejsou. Dotázaný nemusí vybírat adresáta své odpovědi nebo získávat něčí pozornosti, proto pokud ve své odpovědi partnera také osloví jménem, je to obvykle s nějakým cílem, například ho může nepřímo upozorňovat, že mu taková forma oslovení nevyhovuje. Proto tvůrcům doporučujeme tento postup zvážit.

Newsroom ČT24

Newsroom ČT24 je nový pořad zpravodajského kanálu ČT24, který je na svých internetových stránkách charakterizován jako týdeník o nejdůležitějších událostech českých i zahraničních médií. Průvodcem pořadu je moderátor Luboš Rosí, který rovněž vede rozhovory s pozvanými hosty. V týdeníku dále opakovaně vystupují Filip Horký a Petr Obrovský. K slyšení jsou také hlasy reportérek a reportérů v reportážích zařazených do hodnoceného pořadu. Všichni tito mluvčí používají tvarosloví spisovné češtiny, a to i tehdy, když jejich komunikační partneři z řad veřejnosti používají nespisovné tvary.

Mluvený projev Luboše Rosí, který je tvář pořadu, můžeme charakterizovat jako standardní projev reportéra zpravodajství ČT. Bez problému užívá spisovné tvary, snaží se vyslovovat pečlivě a srozumitelně. Pro jeho projev je ovšem příznačná výrazná dynamika daná nadměrným zdůrazňováním jednotlivých slov, intonačním členěním a rychlým mluvním tempem. Domníváme se, že lze hovořit o zpravodajství, novinářích a dokonce i o událostech,

o nichž jsou zpravováni diváci ČT, s menší naléhavostí v hlase. Neutrálnější přednes má oproti dramatickému nespornou výhodu v tom, že jej lze lépe sledovat a lze pak lépe vstřebat řečené.

Přerývané intonační členění, které neodpovídá syntaktické výstavbě výpovědi, ještě ztěžuje sledování sdělovaného, např. *To vše v týdnu, kdy byly rozdány ceny PAUZA Ferdinanda Peroutky KLESNUTÍ HLASEM Martinu Veselovskému a Petru Třešňákovi* (jméno Martina Veselovského bylo proneseno v rychlém tempu). Pokud se k přerývanému intonačnímu členění ještě přidá přerývaná syntax rozvíjené výpovědi, je sdělení takové výpovědi na první poslech takřka nesrozumitelné: *No a Marek Dospiva PAUZA skupina Pelta STOUPNUTÍ HLASEM kterou PAUZA tedy spoluvlastní tak ta už loni nakupovala STOUPNUTÍ HLASEM + NÁDECH na Slovensku KLESNUTÍ HLASEM tam se kolem toho dělá PAUZA poměrně PAUZA velké množství věcí KLESNUTÍ HLASEM ale každopádně podle NÁDECH neoficiálních informací už možná zbývají do převzetí NÁDECH vydavatele Deníku PAUZA v Česku tedy NÁDECH ze skupiny vydavatele skupiny Vltava-Labe-Press PAUZA pouze dny nebo týdny KLESNUTÍ HLASEM*. Připomínáme ještě, že všichni posluchači nemusí ani vědět, že Deník je název novin, nikoli obecné jméno, protože v mluveném projevu pochopitelně není rozdíl mezi vlastními a obecnými jmény, jež se v psané formě liší počátečním písmenem.

V projevu Luboše Rosí se tu a tam objevují i nepěkně sešroubované větné konstrukce, např. *když možná půjdu krátce do PAUZA obecného pohledu na tu věc; nabízí pohled z mediálního pohledu; i tam se ta názorová část té debaty vedla*.

Konečně bychom chtěli upozornit na jeden opakující se jev v moderátorových promluvách, totiž to, že L. Rosí často reflektuje a komentuje své dotazy, např. *možná mě někdo obviní z toho, že otázka je návodná; pardon ještě za komentativní otázku, která z toho bude vycházet; teď budu možná trošku akademický a snad to diváci prominou; nemám rád klišé, ale...; nemám rád triviální otázky*. Účelem těchto komentářů je předejít případné kritice. L. Rosí tím však zároveň prozrazuje svou nejistotu v kladení dotazů a ještě na ni, potažmo ně upozorňuje. Nadto jeho metakomunikační komentáře ne vždy odpovídají skutečnosti. Zamysleme se nad následujícím dotazem, který byl uveden výše zmíněnými slovy: *nemám rád triviální otázky, ale ta první taková musí být, jak, proč, k čemu, kdy, v jakých souvislostech vznikala čtyřadvacítka, především myslím na tu část, kterou jste měl ve své hlavě*. V údajně „triviální otázce“ zaznělo otázek celkem pět, z nichž poslední byla specifikovaná. V čem spočívá triviálnost takového dotazu?

Opakovaně, byť na krátkou dobu, v pořadu vystupují Filip Horký (Horká média) a Petr Obrovský. Oba užívají spisovné tvarosloví, dobře vyslovují, celkově je jejich projev na dobré úrovni. Projev Filipa Horkého působí ve volbě slov, provázanosti vět a gestech jako předem připravený a pečlivě nazkoušený, působí tedy trochu strojeně. Na druhé straně můžeme konstatovat, že jeho mluvní projev je prozodicky civilnější, než bývají projevy zkušenějších moderátorů, protože svůj projev nedramatizuje nadměrným zdůrazňováním ani intonací.

Týden v politice

Týden v politice je hodinový publicistický pořad vysílaný od ledna tohoto roku na ČT24 každou neděli (mimo prázdniny) od 20:03, jeho cílem je připomenout politické dění uplynulého týdne, vedle zpráv a reportáží obsahuje zpravidla také na dvě části rozdělený rozhovor s některým z aktérů politického dění. Moderátory či průvodci pořadu byli ve sledovaném období Vladimír Keblůšek (VK) a Tomáš Drahoňovský (TD), tuto informaci však nelze při sledování pořadu z archivu ČT zjistit: moderátoři se během pořadu divákům nepředstavují a jejich jména se neobjevují v titulcích během pořadu ani v jeho závěru. Moderátory jsme tak identifikovali až na základě dalšího hledání na internetu (nikoliv ale na webových stránkách ČT).

Oba moderátoři dodržují tvaroslovnou normu spisovné češtiny a působí v zásadě kultivovaně. Výslovnost TD je srozumitelná s výrazným intonačním členěním a častými důrazy (slova pronesená s důrazem jsou podtržená): *To je česká armáda STOUPNUTÍ HLASEM podle nové koncepce STOUPNUTÍ HLASEM Martina Stropnického*. Pokud kamera zabírá moderátora celého nebo od pasu výše, vidíme, že důrazy jsou doprovázeny poměrně výraznou gestikulací: TD tak podporuje členění svého projevu, do jisté míry ho i rytmitizuje. Typické je spojení důrazu na ukazovací zájmeno *tento (tato, toto...)* s gestem levé ruky – ukázáním před sebe, často zároveň podpořené ukazováčkem. To jeho projev činí výrazným, oživuje jej, upoutává pozornost diváka, má ale svá úskalí: rytmické členění se může rozejít s členěním významovým a syntaktickým, může vést až k tzv. skandování. Příklad takového skandování bylo v hodnoceném pořadu možno zaslechnout např. v projevu reportérky Štěpánky Martanové: *zásadní rozhodnutí PAUZA dva jeho členové PAUZA ho musí opustit*. Výsledkem spojení častého užívání důrazu s jistou rytmitizací projevu je zde mj. důraz, a tedy i přízvuk na krátkém tvaru zájmena *ho*, který je normálně nepřívzvučný (tzv.

příklonka). V případě TD nepřekračují slovní důrazy a gestikulace hranice kultivovanosti, ale je třeba dbát na to, aby ani důrazy, ani gestikulace nebyly přeháněny.

V projevu VK se výše popsané spojení důrazu a gestikulace objevuje také, ale obojí je celkově méně výrazné. Výslovnost VK v monologických projevech, jimiž uvádí jednotlivá témata pořadu, je srozumitelná a kultivovaná, v rozhovorech, které moderátor vede s politiky, je ale méně pečlivá. Zaznamenali jsme redukce souhlásek ve výslovnosti, např. *prázdnin* jako *práznin*, *návštěva* jako *nášťeva*, *jestli* jako *jesli*, *nashledanou* jako *naschedanou*. Méně srozumitelná výslovnost se u VK objevuje zvláště v úsecích pronesených rychlým tempem (často střídajícím naopak tempo pomalé) s nevýraznou, „rovnou“ intonací, tj. zpravidla v pasážích, které neobsahují žádnou novou informaci, ale kvůli tematické návaznosti je nelze vynechat. Zde se objevuje i nedbalá výslovnost samohlásek, v jejímž důsledku často znějí různé samohlásky téměř stejně: *dəvədətə sə přestavit* místo *dovedete si představit*, popřípadě jsou slyšet jiné hlásky a jinde, než podle smyslu mají být: *hostem pořadu týdnə v politice* místo *týden v politice*. To má spolu s relativně častými hezitačními zvuky a protahováním konce slov (*Afriký* místo *Afriky*) za následek, že projev VK v rozhovorech působí místy méně kultivovaně.

V reportážích, které jsou do pořadu zařazovány a v nichž promlouvají i jiní televizní redaktoři než dva výše zmínění, se objevuje chyba v intonačním členění, která je pro zpravodajské pořady poměrně typická: Mluvčí klesne hlasem, jako by daný promluvový úsek končil, pak ale po krátké pauze pokračuje vedlejší větou. Např.: *Koalice se dnes přela také o zrušení superhrubé mzdy KLESNUTÍ HLASEM ze které odvádějí daně čtyři miliony zaměstnanců; Strana se tak vymezila proti snaze ministra financí Andreje Babiše zavést elektronickou evidenci tržeb KLESNUTÍ HLASEM kterou považuje za zbytečnou byrokratickou zátěž podnikatelů; Ministerstvo práce tím chce zmírnit sociální napětí KLESNUTÍ HLASEM které hrozí v případě, že budou zavírány doly; A tam řešil vyčištění Bořího lesa STOUPNUTÍ HLASEM od desítek tisíc kusů nevybuchlé munice KLESNUTÍ HLASEM která tam zůstala po druhé světové válce.* (V případě reportáží neuvádíme jména jednotlivých mluvčích).

Z ojedinělých formulačních nedostatků upozorňujeme na stereotypní užívání slovesa *vnímat* v otázkách, oblíbené zvláště VK: *Jak to vnímáte?; Jak teď vnímáte tu situaci, která je?; Vnímáte tam ještě nějakého kapra?* V naposled citované otázce zopakoval VK průměr ministrů ke kaprům a štikám, který dříve užil jeho host, premiér Sobotka; ve spojení se slovesem *vnímat* však místo vtipného přirovnání vznikla patrně nezáměrně bizarní formulace. Podobně stereotypní je také užívání bezděčně dramatického obratu *v tuto chvíli* na úkor

stylově neutrálních prostředků jako *yní, ted',* popř. *v této situaci,* pokud je situace v předchozím hovoru popsána. Z neobratných vyjádření uvedme ještě formulaci *Volno, které by mělo být nad rámec ostatních pracovníků,* v níž je jednak nepatříčně vypuštěno podstatné jméno v 2. pádu, které vyžaduje nevlastní víceslovná předložka *nad rámec,* tedy správně *nad rámec volna ostatních pracovníků,* jednak už samotné užití dané předložky, typické pro administrativní styl, je problematické; vhodnější by byly např. formulace *více ve srovnání s volnem poskytovaným ostatním pracovníkům* nebo *více než zákon poskytuje ostatním pracovníkům.*

Na závěr ještě zaznamenáváme, že tam, kde spisovná norma povoluje dvě stylově odlišné tvaroslovné varianty, volí mluvčí vystupující v pořadu Týden v politice, podobně jako v jiných zpravodajských a publicistických pořadech ČT, téměř důsledně variantu stylově nižší: *taky* místo *také,* *policisti* místo *policisté,* *víc* místo *více.*

Polopatě

Moderátorem 50minutového hobby magazínu *Polopatě* je herec Filip Čapka, v reportážích se pravidelně objevuje moderátorka Dana Makrlíková; v pořadu dále zaznívají hlasy velkého množství dalších mluvčích. Naše analýza je zaměřena především na dva jmenované mluvčí, dalším mluvčím se věnujeme jen okrajově.

Filip Čapka mluví v přiměřeném tempu, s náležitou intonací, má velmi příjemnou barvu hlasu. V rozhovorech klade vhodně formulované otázky, ke svým dialogickým partnerům je empatický. V promluvách střídá češtinu spisovnou a obecnou. Spisovnou češtinu užívá v úvodním a závěrečném slově a v textech uvádějících reportáže, tedy v promluvách zjevně předem připravených. Zvláště zde vyniká jeho pečlivá výslovnost, viz např. náležité užití rázu (ráz značíme $\text{\textcircled{r}}$) ve spojení předložky a podstatného jména *v úvodu,* které bylo vysloveno *f \text{\textcircled{r}}úvodu.* Tvarosloví obecné češtiny hojně užívá v rozhovorech s pozvanými odborníky, namátkou např.: *velkej sadař, stinný místo, ňákej význam, s barvama;* lze slyšet nenáležité krácení: *neni* (není), *vite* (víte), *vytvorim* (vytvořím) nebo naopak dloužení: *nechci jí mít* (ji). Občas se v moderátorově řeči objeví výrazy z nižší stylové vrstvy: *Jak do týchle bledule dostat ten šmrnc?* (bledulí se zde míní byt, v němž převládají nevýrazné barvy); *Jak nejdýl?* (míněno: Kdy nejpozději?). Někdy lze zaslechnout konstrukce pleonastické, např. v následující větě není zjevný významový rozdíl mezi podstatnými jmény *atmosféra* a *nálada:* *Jeden prostor může mít několik atmosfér a nálad.*

Dana Makrlíková je zkušenou redaktorkou pořadů zpravodajských i publicistických. V reportážích, věnovaných převážně úpravám zahrad, užívá v zásadě tvarosloví spisovné češtiny, někdy však do jejího projevu pronikají různé nežádoucí jevy, které někdy mohou způsobit až nesrozumitelnost. Velmi běžně lze u této mluvčí zaznamenat nenáležité krácení a dloužení: *máte-lí* (máte-li), *vizitká* (vizitka), *abý* (aby), *maji* (mají), vynechávání souhlásky: *dádosalátu* (dát do salátu), *přečísí* (přečíst si), zjednodušení výslovnosti *č*→*š*: *štvarec* (čtverec), nápadné je u ní neumisťování rázu: *důmaktomu* (vhodnější by byla výslovnost s rázem před spojkou *a*: *dům a k tomu*), *násoslovila* (vhodněji: *nás oslovila*); příkladem, kdy neumisťování rázu společně s dloužením samohlásky a nevytvořením intonačního předělu mohlo způsobit až nepochopení, je splývavá výslovnost v případě následujícím: *Vytvořil se takzvaný válato, protože když je to rovinatá zahrada...*, přičemž „výraz“ *válato* je na základě následující věty, kde se mluví o *valu*, zpětně rozložitelný na výrazy *val*, *a*, *to*.

Nevhodná intonace může u posluchačů vyvolávat zdání falešných souvislostí, jako se to stalo v tomto případě: *Dominantou se stal cedr KLESNUTÍ HLASEM což je takový král mezi jehličnaný STOUNUTÍ HLASEM tento je převislý STOUNUTÍ HLASEM a vytvořil se tam takzvaný kačírkový záhonek nebo kačírkový potůček KLESNUTÍ HLASEM*. V uvedeném příkladu pozorujeme již zmíněné dloužení (*jehličnaný*) a především klesnutí hlasem před zájmenem *což*, přičemž ovšem právě výraz *což* v tomto případě signalizuje závislost věty vedlejší na předchozí větě hlavní, s níž tvoří celek, na místě by tedy bylo naopak hlasem stoupnout. Mnohem nápadnější pochybení je však podle našeho názoru nelogické stoupnutí hlasem za slovem *převislý*. Toto stoupnutí hlasem a následné užití spojky *a* signalizuje významovou souvislost s větou následující. Ta zde ovšem zjevně není, znamenalo by to totiž, že k vytvoření kačírkového potůčku (tedy „potůčku“ tvořeného kameny, jak bylo v reportáži dále vysvětleno) došlo proto, že onen cedr je převislý. Ovšem zasazení stromu a vytvoření kamenného potůčku jsou v tomto případě dvě oddělené aktivity.

Některé formulace by mohly být promyšlenější, viz např.: *Nejen ulice a chodník říká o tom, jací jsme, ale právě i ta předzahrádka*. Vhodnější by zřejmě bylo užití slovesa *vypovídají*, případně formulace *...říkají něco o tom, jací jsme...*; sporné je podle našeho názoru vůbec tvrzení, že vzhled ulice a chodníku může něco vypovídat o jednotlivých lidech.

K reportážím uvedeme jen dvě poznámky. V jedné z nich jsme zaznamenali podobně znějící slovo: *Plevele nás zužují*, ovšem náležitý výraz by zde byl *sužují*. Mluvčí jistě chtěl říci, že plevele zahrádkáře trápí, mají s nimi problémy, *soužení*, a nikoli že by ony plevele způsobovaly *zužování*.

V některých reportážích je nápadně vysoký počet deminutiv, např. v reportáži o výrobě dřevěného tácu se objevily výrazy *latička*, *hřebíček*, *kladívko*, *světlounký*. Častý výskyt deminutiv je v současné době nepochybně mnoha mluvčím vlastní, jak však ukazuje následující příspěvek z diskuse k tomuto pořadu, nemusí jít o jev přijímaný jednoznačně pozitivně:

Jana 23. 5. 2015 20:20 9   3

Paní co se krmí listy, květy a bylinkami.

Je to celkem paráda, z čeho všeho se dá připravit salát. Jen by paní měla mluvit jako dospělá osoba. Z těch zdobnělinek se dělá člověku až špatně. Brunšíček, másličko, špiček,,,naprostý děs.

Ještě se zmiňme o názvu pořadu. Příslovce *polopatě* je v běžném jazyce užíváno ve smyslu *velmi jednoduše*, pokud něco někomu říkáme *polopatě*, pak volíme jednoduché výrazy, vyhýbáme se složitým konstrukcím, často je však v tomto slovním spojení ukryt náš přezíravý vztah k člověku, s nímž je třeba takto mluvit, ve hře je vědomí, že může jít o člověka hloupého, nedůvtipného. V případě pořadu pro kutily je vtipně využito etymologie tohoto výrazu: *lopata* je běžným náradím v každé kůlně. Zároveň se však nelze ubránit dojmu, že některé formulace zaznívající v reportážích jsou příliš banální, samozřejmé, *polopatické*, viz např.: *Všechny plevely mají kořeny*; *Vidíme, jak nám z vodopádu stéká voda* (zaznělo souběžně se záběrem na malý zahradní vodopád); *Když mravenec štípne děti, tak těm se to určitě nebude líbit*; nebo část rozhovoru F. Čapky s hostem, moderátor: *Jak proti špačkovi bojovat?*, host: *No plašit*. Takové formulace podle našeho názoru nepřinášejí nijak podstatné informace, a tak mohou vzbuzovat dojem, že tvůrci podceňují úroveň diváků.

Fotbalové a hokejové přímé přenosy

Fotbalové a hokejové přímé přenosy ČT, které jsme posuzovali, nejčastěji komentovali Robert Záruba, Michal Dušík (u obou jsme posuzovali komentování zápasů hokejového mistrovství světa), Jaromír Bosák (vybrané fotbalové zápasy české reprezentace a evropských pohárů) a David Kalous (fotbalové zápasy mistrovství světa žen). Projev všech jmenovaných komentátorů je na vysoké úrovni. Jen David Kalous v porovnání se svými kolegy se snaží nadbytečně dramatizovat svůj projev zdůrazňováním jednotlivých slov a odraženou, nespojitou intonací. Tento způsob však jeho projevu na dramatickosti nepřidá, nadto je dosti rušivý.

Celkově ovšem můžeme o všech jmenovaných napsat, že jim nečiní problém po celou dobu přenosu užívat spisovné tvarosloví, přestože komentátoři musejí často mluvit velmi rychle, když okamžitě reagují na vzniklé situace na hřišti. Obecněčeské koncovky jsou z úst komentátorů slyšet jen výjimečně. Pokud k tomu v ojedinělém případě došlo, zněla obecná čeština zprvu velmi nepatříčně. Následně se však ukázalo, že komentátor jen odezíral ze rtů trenéra a divákům tlumočil jeho slova: *Dlouhej, bude dlouhej aut, křičí Pavel Vrba na své svěřence.*

Komentátoři velmi dobře vyslovují. Pečlivá artikulace je obzvláště potřebná při výslovnosti jmen zahraničních hráčů. Potěšitelné je rovněž to, že výslovnost těchto jmen si komentátoři patrně před zápasem ověřují a nesnaží se ji během zápasu odhadnout z jejich psané podoby. Všichni posuzovaní komentátoři přitom dokáží pečlivě vyslovovat i v případech, kdy zrychlí svůj mluvní projev.

Nejproblematictější skutečností se nám tak jeví obvyklá a do značné míry i pochopitelná snaha o ozvláštňování projevu užitím obrazných pojmenování, expresivních slovních výrazů či dalšími jazykovými prostředky, např. *Naštěstí palisáda postavená z dolních končetin českých hráčů byla dostatečně pevná; prokousali jsme se až k penaltovému rozuzlení; velká vendeta a odvěta; nedá se svítit; prostě to tam vysmahla; o tom žádná; šupajdit* aj. V užívání těchto mluvních projevů ozvláštňujících slovních prostředků se skrývá několik nebezpečí: 1. častější užívání expresivních výrazů posunuje komentář k stylově nižším promluvám; 2. obrazná pojmenování či expresivní výrazy mohou být nepřesné či příliš křiklavé, přepjaté; 3. opakovaným užitím se z těchto prostředků stávají opotřebovaná a většinou věcně nepřesná klišé. Např. *Anglie padla v tomto utkání, a to doslova* (Co znamená, že Anglie v tomto utkání doslova padla?); *penalta na druhé straně, tak to jsou kuriózní momenty v obou zápasech* (Co je kuriózního na tom, že se v zápase zahrávají dva pokutové kopy?); *žádné zranění neproběhlo* (kuriózní je naopak představa probíhajícího zranění); *de facto každý faul je odměněn žlutou kartou* (fauly jsou ovšem trestány, nikoli odměňovány; případná ironie je v tomto případě zastřena stereotypností v užívání).

Studio Kamarád

Dětský pořad Studio Kamarád analyzujeme s odstupem čtyř let (viz naši analýzu z 1. pololetí roku 2011) a hned v úvodu můžeme konstatovat, že po jazykové stránce se za tuto dobu prakticky nic nezměnilo. Studio Kamarád je komponovaný pořad, dětské seriály a kratší

pohádky jsou propojovány krátkými vstupy průvodců pořadu. Právě tyto krátké (maximálně tříminutové) vstupy jsou předmětem jazykové analýzy.

V rolích moderátorů a průvodců pořadu se ve sledovaném období objevovala jednak (především muzicírující) dvojice Filip Cíl a Tomáš Kùgel, jednak plyšové hračky, jim hlas propůjčují různí mluvčí. Hlasy mluvící za plyšové postavičky nadále běžně užívají obecněčeské tvarosloví, viz namátkou u Z. Skalníkové (postava Muf): *to je vtípný; máme bejt převlečený za chlupatý zvířata*, u L. Pernetové (Tryský): *děsnej hlad, kvůli ztracenému sejr*; u O. Jiráka (Hele): *utýct, takový brnění* atd. V projevu O. Jiráka nadále registrujeme místy hůře srozumitelnou výslovnost sykavek – imitace šišláni je patrně záměrná –, viz záměny souhlásek s→š a c→č: *dyčky* (vždycky); *to še musí ošlavit* (to se musí oslavit). Poněkud v rozporu s takto stylizovanou výslovností je výslovnost souhlásky ř (tedy hlásky výslovnostně náročnější) nedotčena: *čo třeba* (co třeba). Obecnou češtinu užívá také F. Cíl (*zpropadenej, je to snadný*). Na rozdíl od uvedených mluvčích je promluva J. Lábuse (Jů) a M. Němce (pan Pip) vedena v češtině zcela spisovně.

Zajímavý je projev M. Dejara (Harry Šoumen), jehož promluva je – v souladu s postavou, kterou představuje – originálně ozvláštňována angličtinou. Na úrovni hláskové je to celkem pravidelná záměna českého *r* za anglické, dále příležitostná záměna *o*→*ou* (*oušetřit to poukousání*), místy jsou do jeho promluvy vkládána celá anglická slova (*všichni milují chlupatá animals*), na konci českých vět lze opakovaně slyšet částici *oh yes*. K poznámkám o angličtině ještě přidejme postřeh o výslovnosti jména *Jack Sparrow*, které zaznělo z úst F. Cíle. Filmová postava Jacka Sparrowa je mnohým dětským divákům jistě známa, není třeba ji zvlášť představovat, ovšem výslovnost příjmení *spárou* mohla vzbudit spíše nepochopení, náležitá výslovnost v češtině zní *sperou*. Snad se F. Cíl pokoušel o slovní hříčku – měl na mysli kapitána Sparrowa, který má zároveň páru?

K jazykové stránce pořadu již neodmyslitelně patří originální oslovení *zlobišáci, nekňubáci, děťulata*, dále neustále se rozšiřující řada výrazů odvozených od slova *sejr* (sýr): *sejriál* (seriál), pozdrav *servus sejr*, jméno rytíře *Sejriján* a také výraz silně expresivní, jehož užití v dětském pořadu není podle našeho názoru vhodné, *sejrajt*, tedy výraz vzniklý splynutím slov *sejr* a *sajrajt*. Nově se v pořadu objevil originální výraz *mufikanti* (také *mufikantská písnička*) vzniklý splynutím výrazů *Muf* a *muzikanti* označující muzicírující F. Cíle a T. Kùgela; od jména *Muf* byl dále vytvořen příležitostně se vyskytující výraz *mufóza* (nemoc způsobující mluvení na způsob Mufa).

Za nežádoucí jev považujeme to, že se v projevech různých mluvčích a také v písňových textech vytvořených pro Studio kamarád (nemluvíme tedy v tuto chvíli o textech

písni převzatých od jiných autorů) kromě již zmíněného výrazu *sejrajt* vyskytují další výrazy silně expresivní, ba vulgární: *chlast*, *pšouk*. Výraz *pšouk* zazníval v jednom z dílů opakovaně, a to ve spojení *pšouk jarního vzduchu*, ovšem takové užití výrazu *pšouk* je v rozporu s jeho významem, jarní vzduch byl v dotčených vstupech opatřen přívlasky *voňavý*, *květinový* atd. Výraz *chlast* se objevil v pirátské písničce v dvojverší *útesy*, *hloubky*, *pár pokladů a chlast*, *plujeme potápět a krást*. Domníváme se, že zkušený textař jistě dokáže sestavit text bez dotčeného výrazu. Pokud už tohoto výrazu bylo užito, pak by podle našeho názoru bylo vhodné jej nějak vhodně dětem vysvětlit, připojit komentář, v jakých textech je užití tohoto výrazu možné a vhodné.

Občas se lze setkat s tím, že v rozhovorech plyšových postaviček se objeví některé skutečnosti, které děti nemohou nebo nemusejí nutně znát, aniž by byly vysvětleny. Je např. otázka, zda je srozumitelná aluze na divadelní hru *Dlouhý, Široký a Krátkozraký* resp. na jednu z postav této hry v následující promluvě Tryskáčka: *mám přilbici z náprstku obryně Stáni*, nebo zda si Mufovu otázku: *Harry, jak ti dupou králíci?* děti automaticky spojí s písničkovým textem J. Vodňanského.

Celkově lze říci, že jazyková stránka posuzovaných vstupů vychází vstříc dětskému divákovi. Tvůrcům pořadu opět dáváme ke zvážení skutečnost, zda je vhodné téměř výhradní užívání tvarosloví obecné češtiny, která není mateřským jazykem všech dětí v České republice. Snad by nebyl problém užívat češtinu spisovnou, jak se to dlouhodobě daří např. moderátorům jiného dětského, velmi oblíbeného pořadu, Šikulové nebo jak to lze ve Studiu Kamarád slyšet po celá léta u J. Lábuse a v poslední době u M. Němce. V pořadu by dále neměly zaznívat výše zmíněné silně expresivní až vulgární výrazy.